

Sygn. akt **IA Ca 257/18**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 stycznia 2019 r.

Sąd Apelacyjny w (...) I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący: SSA Małgorzata Mazurkiewicz-Talaga (spr.)

Sędziowie: SSA Karol Ratajczak

SSA Mikołaj Tomaszewski

Protokolant: protokolant Halszka Mróz

po rozpoznaniu w dniu 9 stycznia 2019 r. w (...)

na rozprawie

sprawy z powództwa **M. W., G. W.**

przeciwko **D. S. (1)**

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w (...) Wydział XIV Cywilny z siedzibą w P.

z dnia 29 grudnia 2017 r. sygn. akt XIV C 902/15

I. zmienia zaskarżony wyrok:

a) **w punkcie 1 w ten sposób, że powództwo oddala;**

b) **uchylając punkt 3;**

c) **w punkcie 4 w ten sposób, że zasądza od powodów na rzecz pozwanego 3.600 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego;**

II. zasądza od powodów na rzecz pozwanego 7.921 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Karol Ratajczak Małgorzata Mazurkiewicz-Talaga Mikołaj Tomaszewski

IA Ca 257/18

UZASADNIENIE

W pozwie wniesionym w dniu 11 września 2015 r. powodowie M. W. oraz G. W. domagali się zasądzenia od pozwanego D. S. (1) kwoty 81.930 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 12 września 2012 r. do dnia zapłaty.

W uzasadnieniu pozwu wskazali, iż domagają się powyższej kwoty tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości, ewentualnie tytułem czynszu za korzystanie z nieruchomości przez pozwanego w 2012 r. łącznie z 84,53 ha gruntów stanowiących własność powodów, położonych we F. na działkach ewidencyjnych o nr (...), oraz położonych w N. na działkach ewidencyjnych o nr (...). Z uwagi na to, że powodowie nie dysponowali odpowiednim sprzętem rolniczym do uprawy ziemi, podjęli z pozwanym współpracę polegającą na uprawie przez niego 84,53 ha gruntów na ww. działkach stanowiących ich własność. Zgodnie z ustaleniami stron płatności obszarowe miały przypadać powodom, a wynagrodzenie pozwanego miały stanowić plody rolne, które pozwany zbierze z uprawianych gruntów. Powodowie podnieśli, że w 2010 i 2011 r. obie strony dotrzymały postanowień zawartej ustnie umowy. Jednakże w 2012 r. pozwany złamał wcześniejsze postanowienia umowy, gdyż nie tylko zebrał cały plon z 84,53 ha gruntów, ale złożył również wniosek o płatności obszarowe do (...), przez co uniemożliwił uzyskanie przedmiotowych środków przez powodów. Pozwany otrzymał z (...) łącznie kwotę 84.950,49 zł tytułem płatności obszarowych. Powodowie nie otrzymali żadnego wynagrodzenia. W tym stanie rzeczy powodowie uznali, że przestała obowiązywać zawarta pomiędzy stronami usta umowa, a pozwany przez cały 2012 r. korzystał bezumownie z gruntów stanowiących własność powodów.

W odpowiedzi na pozew pozwany wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów procesu według norm przepisanych.

W uzasadnieniu pozwany wskazał, że strony łączyła umowa dzierżawy w latach 2010-2012. Pozwany z tytułu czynszu dzierżawnego miał zapłacić powodom roczny czynsz w naturze w postaci 4 ton żyta po zebraniu plonów, płatne z dołu po zbiorach, a strony nigdy nie postanowiły, iż to powodom, a nie pozwanemu, który faktycznie uprawiał ziemię przysługiwać będą dopłaty bezpośrednie do uprawy ziemi, zresztą takie postanowienia nie byłyby zgodne z przepisami prawa.

Na rozprawie w dniu 25 lipca 2016 r. powodowie cofnęli żądanie określone w pkt 2 pozwu, a pozwany wyraził na to zgodę.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego D. S. (1) solidarnie na rzecz powodów M. W. i G. W. kwotę 77.409,79 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 1 lipca 2013 r. do dnia zapłaty, oddalając powództwo w pozostałym zakresie oraz orzekł o kosztach procesu.

Podstawę rozstrzygnięcia Sadu Okręgowego stanowiły następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

(...) grunty położone w miejscowości F. o numerach ewidencyjnych działek (...) oraz w miejscowości N. o numerach ewidencyjnych (...) stanowiły do 2012 r. własność M. W. i G. W..

W 2010 r. M. W. zawarł z D. S. (1) ustną umowę, mocą której D. S. (1) miał wykonywać kompelską obsługę rolniczą nieruchomości powodów obejmującą kupno materiałów siewnych, sianie i zbiór planów. Pozwany był uprawniony do korzystania z ww. nieruchomości oraz pobierania z niej pożytków naturalnych, które stanowiły jego wynagrodzenie za pracę. Zyskiem powoda z zawartej umowy było utrzymanie posiadanych gruntów w należytej kulturze rolnej. Rozliczenie pomiędzy stronami miało następować każdorazowo po zbiorach. Strony nie poczyniły żadnych ustaleń w zakresie czynszu należnego powodowi. Postanowiły jednak, iż dopłaty dotyczące przedmiotowego gruntu będzie pobierał powód.

Uprzednio nieruchomości powodów uprawiał na ww. zasadach H. B..

W 2010 r. M. W. podczas spotkania z D. S. (1) wskazał mu naocznie nieruchomości rolne, które ma uprawiać. Obszar ten zmniejszył się w 2011 r., ponieważ powodowie część nieruchomości sprzedali. Podczas kolejnego spotkania stron, powód wskazał pozwanemu nową – pomniejszoną powierzchnię gruntów objętych umową łączącą strony.

Pozwany w latach 2010-2012 korzystał z nieruchomości rolnych stanowiących własność powodów tj. wykonywał wszelkie czynności związane z uprawą roli. W ww. latach wynagrodzenie pozwanego za wykonane prace stanowiły pożytki naturalne z nieruchomości.

W latach 2010-2012 r. powodowie regulowali podatek rolny od nieruchomości oraz koszty utrzymania urządzeń melioracyjnych.

D. S. (1) od 18 roku życia zajmuje się uprawą roli. Od 2004 r. co roku występuje z wnioskami do (...) o przyznanie dotacji unijnych, zarówno jako właściciel nieruchomości rolnych, ich dzierżyciel bądź w oparciu o inne umowne stosunki z osobami trzecimi uprawniające go do uprawy ziemi.

M. W. w 2010 i 2011 r. składał do (...) wnioski o dotacje unijne do gruntów rolnych stanowiących jego własność i na mocy decyzji ww. instytucji otrzymywał wnioskowaną pomoc finansową. Wniosek o przyznanie dopłat bezpośrednich w zakresie rodzaju upraw na poszczególnych działkach powód wypełniał w oparciu o informacje uzyskane od pozwanego.

Również za rok 2012 M. W. złożył w dniu 15 maja 2012 r. do (...) wnioski o przyznanie płatności bezpośrednich do gruntów rolnych oraz pomocy finansowej z tytułu wspierania gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach dotyczący gruntów rolnych o łącznej powierzchni 83,40 ha na działkach o numerach ewidencyjnych (...) we F. oraz (...) w N..

Wobec faktu, iż wniosek o dopłaty dotyczący tych samych gruntów złożony został również przez D. S. (1), (...) wszczęła kontrolne postępowanie administracyjne. W jego efekcie decyzjami z dnia 28 maja 2013 r. (...) Rolnictwa odmówiła powodowi przyznania ww. jednoletniej płatności obszarowej, uzupełniającej płatności obszarowej oraz płatności (...) i nałożyła na niego sankcje w łącznej wysokości 84.950,39 zł.

Decyzjami z dnia 25 marca 2013 r. (...) przyznała D. S. (1) z tytułu płatności (...) kwotę 22.375 zł, jednolitej płatności obszarowej kwotę 356.586,43 zł oraz uzupełniającej płatności obszarowej kwotę 58.054,79 zł, w tym za grunty stanowiące własność powodów, położone na działkach ewidencyjnych oznaczonych numerami (...) o łącznej powierzchni 78,15 ha.

W trakcie kontroli krzyżowej przeprowadzonej przez (...) okazało się, że deklarowana przez powoda powierzchnia gruntów do dotacji unijnych w wysokości 83,40 ha w rzeczywistości wynosi 78,15 ha. Powierzchnia stwierdzona przez (...) jest podstawą do obliczeń pomocy finansowej należnej wnioskodawcom.

Zgodnie z ww. decyzjami (...) rozpatrującymi wnioski stron niniejszego postępowania o przyznanie płatności za rok 2012:

- stawka płatności za 1 ha na obszarze (...) w 2012 r. wynosiła 179 zł; stawka uśredniona, którą należało zastosować w przypadku dotacji przyznanych powodom wynosiła 143,15707401 zł ($78,15 \text{ ha} \times 143,15707401 \text{ zł} = 11.187,73 \text{ zł}$;

- stawka jednolitej płatności obszarowej do 1 ha uprawy w 2012 r. wynosiła 732,06 zł ($78,15 \text{ ha} \times 732,06 \text{ zł} = 57.210,49 \text{ zł}$),

- stawka uzupełniającej płatności podstawowej do 1 ha uprawy w 2012 r. wynosiła 211,80 zł ($78,15 \text{ ha} \times 211,08 \text{ zł} = 16.552,17 \text{ zł}$).

W związku z powyższym kwota jaką otrzymaliby powodowie od (...) tytułem płatności (...), jednolitej płatności obszarowej oraz uzupełniającej płatności podstawowej za 2012 r. do działek rolnych stanowiących ich własność o powierzchni stwierdzonej tj. 78,15 ha wyniosłaby łącznie 84.950,39 zł.

Pozwany w piśmie skierowanym do Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w (...) D. S. (2) z dnia 21 listopada 2011 r., który prowadził postępowanie egzekucyjne przeciwko powodom wskazał, że zgłasza prawo jakie przysługuje mu do nieruchomości objętej księgą wieczystą KW (...). Podniósł, iż nieruchomość o powierzchni 38,56 ha dzierżawi

od właścicieli M. W. i G. W. i dokonał na niej w 2011 r. nakładów w postaci zasiania zboża, w związku z czym wniosł o umożliwienie mu dokonania zbioru zboża, które stanowi jego własność.

Kolejnym pismem z dnia 15 lutego 2012 r. adresowanym do ww. komornika sądowego poinformował, że nie posiada żadnych wierzytelności w stosunku do powodów oraz, że nie płaci powodom czynszu w gotówce za dzierżawę tylko po żniwach przekazuje w ramach czynszu dzierżawnego 4 tony zboża (pszenicy).

W piśmie z dnia 20 marca 2012 r. pozwany wskazał ww. komornikowi sądowemu jakie czynności zostaną wykonane na użytkowanych przez niego nieruchomościach powodów.

Na przełomie sierpnia i września 2012 r. pozwany dokonał zbioru plonów i ich sprzedaży, po czym wydał użytkowane nieruchomości gruntowe, należące uprzednio do powodów, ich nabywcy wyłonionemu w postępowaniu egzekucyjnym tj. K. A..

Pismem z dnia 11 września 2012 r. pozwany skierował do komornika sądowego D. S. (2) zapytanie gdzie ma przekazać 4 tony zboża czynszu dzierżawnego, bądź wskazanie numeru rachunku bankowego, na który ma przelać równowartość ceny zboża.

R. 4 ton żyta tj. kwotę 3.020 zł pozwany przekazał na rachunek bankowy wskazany przez ww. komornika sądowego, umniejszając dług powodów względem wierzyciela.

Prawomocnym wyrokiem z dnia 09 czerwca 2014 r. Sąd Rejonowy w (...) w Z. uniewinnił M. W. od przestępstw kwalifikowanych z art. 297 § 1 k.k. w zbiegu z art. 286 § 1 k.k. w związku z art. 11 § 2 k.k. mających polegać na tym, że w celu osiągnięcia korzyści majątkowej tj. uzyskania z (...) (...) Oddziału (...) w Z. płatności bezpośrednich do gruntów rolnych oraz pomocy finansowej z tytułu wspierania gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania za rok 2010, 2011 i 2012, złożył wnioski z nierzetelnym oświadczeniem, z którego wynikało, że użytkuje on grunty rolne w 2010 r. na działkach o numerach ewidencyjnych (...) we F. oraz numer(...)w N., a w 2011 i 2012 r. na działkach o numerach ewidencyjnych (...) we F. oraz numer (...) w N. wprowadzając przedstawicieli wskazanej (...)w błąd co do posiadanych uprawnień w zakresie uzyskania wnioskowanej pomocy finansowej, gdyż w rzeczywistości grunty na wskazanych działkach użytkował na podstawie ustnej umowy dzierżawy D. S. (1), wyłudzając w ten sposób w 2010 i 2011 r. dopłaty, a w 2012 r. usiłując je wyłudzić, lecz zamierzonego celu nie osiągnął z uwagi na nieprawidłowości podczas kontroli administracyjnej, czym działał na szkodę (...) (...) Oddziału (...) w Z..

Pismem z dnia 12 stycznia 2015 r. powód M. W. wezwał pozwanego do zwrotu niesłusznie pobranych dopłat bezpośrednich za rok 2012 r. (...) (...), (...) z (...) w Z. wraz z należnymi odsetkami i kosztami do dnia 31 stycznia 2015 r. Poinformował ponadto, że w przypadku niedotrzymania wyznaczonego terminu wystąpi do Prokuratury Rejonowej w Z. z wnioskiem o wyłudzenie przez pozwanego dopłat z (...) za rok 2012.

W odpowiedzi na powyższe pozwany pismem z dnia 10 marca 2015 r. odmówił spełnienia żądanego przez powoda roszczenia, uznając je za całkowicie bezzasadne.

Po dokonaniu oceny zebranego materiału dowodowego Sąd uznał, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie w przeważającej części.

Zgromadzony w sprawie materiał dowodowy w ocenie sądu I instancji jednoznacznie pozwolił na ustalenie, że strony łączyła umowa, na mocy której pozwany korzystał z nieruchomości należących do powodów. Bez względu na odpada zatem, w ocenie Sądu, bez szczególnego rozważania przepisów prawa cywilnego, że podstawą roszczenia powodów nie może być odszkodowanie za bezumowne korzystanie z nieruchomości (art. 224 k.c. i następane). Bezumowne korzystanie oznacza bowiem, że podmiot korzysta z rzeczy bez przysługującej mu podstawy prawnej. Niewątpliwie w przedmiotowej sprawie nie mamy do czynienia z taką sytuacją.

W zakresie cofniętego roszczenia ewentualnego określonego jako czynsz za korzystanie z nieruchomości Sąd, jedynie na marginesie wskazuje, iż nie znalazł podstaw do zakwalifikowania umowy łączącej strony jako umowy dzierżawy.

Nazwaną umową, która daje uprawnienie do korzystania z cudzej nieruchomości w celu pobierania z niej pożytków za odpowiednim wynagrodzeniem - jest umowa dzierżawy. Umowa tego rodzaju jest powszechnie stosowana szczególnie w stosunkach wiejskich, gdyż jej przedmiotem są najczęściej grunty rolne. Warto wskazać jednak, że to nie nazwa umowy tworzy uprawnienia i obowiązki stron z umowy wynikające, ale jej treść i cel.

Sąd zwrócił uwagę, że dysponowanie przez pozwanego fakturami VAT, na które się powoływał w toku procesu, nie wniosło niczego do sprawy. W ocenie Sądu przedmiotowe dokumenty sprzedaży nie pozbawiały w żaden sposób wiarygodności wersji powodów o istnieniu umowy kompleksowej obsługi rolnej nieruchomości a nie dzierżawy, a także funkcji decyzyjnych i kontrolnych właściciela gruntów jako producenta rolnego i jednocześnie nie powodowały wzmocnienia pozycji pozwanego uzasadniających założenie, że pełnił on funkcję dzierżawcy.

Odnosząc się z kolei do treści pism pozwanego kierowanych do komornika sądowego prowadzącego egzekucję przeciwko powodom, Sąd stanął na stanowisku, iż mogły one być wynikiem nieprawidłowej interpretacji przez pozwanego rzeczywistych stosunków łączących go z powodami bądź pozwany świadomie nadał im taką treść aby zabezpieczyć swoje interesy na przyszłość wobec niepewnej sytuacji w zakresie losów nieruchomości.

Z uwagi na powyższe Sąd uznał za zbędne prowadzenie rozważań na temat podniesionego przez stronę pozwaną zarzutu przedawniania w oparciu o art. 229 § 1 k.c. w zw. z art. 230 k.c. i w związku z tym od czynienia ustaleń w omawianym zakresie odstąpił.

Podstawa faktyczna powództwa pozwoliła jednak Sądowi na ustalenie, iż strony łączyła ustna umowa nienazwana, której celem było wykonywanie przez pozwanego kompleksowej obsługi rolnej nieruchomości powodów.

Zgodnie z art. 353¹ k.c. strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swojego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze stosunku), ustawie ani zasadom współzycia społecznego. Swoboda kształtowania treści stosunku umownego polega zarówno na swobodzie ustalania stosunków umownych w ramach poszczególnych typów umowy nazwanej, jak i na swobodzie kreowania stosunków umownych nie objętych katalogiem umów nazwanych, w tym także stosunków łączących elementy różnych umów nazwanych.

W niniejszej sprawie interesem powodów (którzy nie mieli wystarczających środków i możliwości, by sami prowadzić gospodarkę rolną, co wynika z zeznań M. W.) było prowadzenie płynnej gospodarki na polu w celu utrzymania należytej kultury rolnej i pobieranie dopłat bezpośrednich, zaś zyskiem pozwanego, będącym zarazem wynagrodzeniem za świadczone usługi były pobrane pożytki z nieruchomości. Za zawarciem przez strony umowy o takiej treści w kontekście całokształtu materiału dowodowego świadczyły zasady logiki i doświadczenia życiowego. W ocenie Sądu, trudno, bowiem przyjąć, że właściciel nieruchomości oddałby w użytkowanie grunty o powierzchni początkowo ponad 120 ha, a następnie ponad 80 ha bez możliwości osiągnięcia z tego tytułu jakiegokolwiek wymiernego zysku. Przy czym uznać należało, iż w okolicznościach niniejszej sprawy umowa łącząca strony, nie może być utożsamiona z użytkowaniem, o którym mowa w art. 252 k.c. Zdaniem Sądu określenie tej umowy „użytkowaniem” jest nieprecyzyjne, ponieważ należało założyć, że celem stron nie było ustanowienie ograniczonego prawa rzeczowego (z istoty o charakterze stanowczym i trwałym), lecz czasowe uregulowanie możliwości korzystania przez pozwanego z gruntów rolnych powodów. W świetle powyższego, niewątpliwie podstawą do skonstruowania i zawarcia tego typu umowy był art. 353¹ k.c.

Wskazać należy, że w omawiany wyżej sposób umowa funkcjonowała pomiędzy stronami przez pierwsze dwa lata tj. 2010 i 2011 r. Powód składał wnioski o dopłaty unijne w (...) na podstawie informacji uzyskanych od pozwanego w zakresie rodzaju upraw, natomiast pozwany uprawiał ziemię i pobierał z niej pożytki, których sprzedaż stanowiła jego wynagrodzenie za wykonaną pracę. W 2012 r. pozwany wbrew ww. postanowieniom umowy wystąpił do (...) z wnioskiem o płatności bezpośrednie dotyczące działek stanowiących własność powodów, na skutek czego ww.

instytucja wszczęła procedurę kontrolną w wyniku, której odmówiła powodom pomocy finansowej, przyznając ją pozwanemu.

W świetle poczynionych w rozpoznawanej sprawie ustaleń i zważeń, Sąd uznał, że roszczenie powodów podlegało ocenie na gruncie przepisów regulujących odpowiedzialność kontraktową dłużnika tj. art. 471 i nast. k.c., wymagało więc wykazania faktu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy przez pozwanego, poniesienia szkody przez powodów i związku przyczynowego pomiędzy tymi dwiema przesłankami.

W prawie cywilnym szkoda jest podstawową przesłanką odpowiedzialności odszkodowawczej. Kodeks cywilny nie zawiera ustawowej definicji szkody. Pojęcie to jednak wyjaśnia doktryna i judykatura. Powszechnie przyjmuje się, że szkoda polega na naruszeniu prawnie chronionych dóbr i interesów, zaś jej skutkiem jest zmniejszenie majątku poszkodowanego. Owo zmniejszenie majątku określane jest mianem uszczerbku. Za szkodę uznaje się więc uszczerbek jakiego doznał poszkodowany we wszelkiego rodzaju dobrach chronionych przez prawo. Uszczerbek dotyczący poszkodowanego może wystąpić w dwóch postaciach: straty, którą poniósł w wyniku zdarzenia szkodzącego (*damnum emergens*) oraz niezyskanych przez niego korzyściach (*lucrum cessans*). Najczęściej spotykanym sposobem ustalenia wysokości szkody jest sposób różnicowy lub dyferencyjny sprowadzający się do badania stanu majątkowego dla wykrycia różnicy, jaka istnieje w majątku poszkodowanego przed i po zaistnieniu zjawiska, które wywołało szkodę. Polskie prawo cywilne przyjmuje rozwiązanie zgodnie, z którym zobowiązany ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa swego działania lub zaniechania. W doktrynie i orzecznictwie przyjmuje się obecnie konsekwentnie, że kryterium normalności odpowiada teorii adekwatnego związku przyczynowego. Teoria ta zakłada, że związek przyczynowy zachodzi tylko wtedy, gdy w grupie wszystkich przyczyn i skutków mamy do czynienia jedynie z takimi przyczynami, które normalnie powodują określone skutki. Stosownie do treści art. 361 k.c. naprawienie szkody obejmuje – w granicach normalnego związku przyczynowego – nie tylko straty, które poszkodowany poniósł, ale i korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządono.

Zgodnie z regułą wyrażoną w art.6 k.c., na poszkodowanym spoczywa ciężar dowodu wszystkich przesłanek odpowiedzialności, a przede wszystkim związku przyczynowego łączącego szkodę ze zdarzeniem, z którym ustawa łączy obowiązek odszkodowawczy pozwanego.

W niniejszej sprawie należało po pierwsze ustalić czy pozwany D. S. (1) należycie wykonał swoje zobowiązanie wobec powodów polegające na uprawie ziemi i powstrzymaniu się od składania wniosków do (...) o dopłaty unijne. Po drugie czy w wskutek ewentualnego nienależytego wykonania zobowiązania przez pozwanego powodowie ponieśli szkodę w rozmiarze określonym w pozwie.

Odnosząc się, zatem w pierwszej kolejności do kwestii odpowiedzialności pozwanego, to zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 354 § 1 k.c. podstawowym obowiązkiem dłużnika jest zachowanie zgodne z treścią zobowiązania. W tym miejscu wskazać trzeba, że każde zachowanie dłużnika polegające na naruszeniu treści zobowiązania, niezależnie od rodzaju i rozmiaru tego naruszenia lub sposobu, w jaki do niego doszło, rodzi w świetle art. 471 k.c. odpowiedzialność kontraktową dłużnika, jeżeli objęte jest okolicznościami, za które ponosi on odpowiedzialność.

Treść zobowiązania na gruncie stanu faktycznego ustalonego w niniejszej sprawie wynikała w szczególności z zeznań stron i pozostałych dowodów zgromadzonych w sprawie i wskazywała, że umowa łącząca strony nie dawała pozwanemu uprawnienia do wystąpienia z wnioskiem o przyznanie płatności obszarowych, a wręcz przeciwnie nakładała na niego powinność zaniechania w omawianym zakresie. Mimo to pozwany złożył stosowny wniosek tj. podjął działania sprzeczne z postanowieniami umowy i w konsekwencji otrzymał nie tylko dopłaty unijne, ale i pobrał pożytki z nieruchomości, pozbawiając powodów jakiegokolwiek wymiernego zysku z oddania pozwanemu ziemi pod uprawę. Strony wyraźnie ustaliły zasady łączącego ich stosunku prawnego, które pozwany niewątpliwie naruszył. Podnieść należy, że gdyby strony wiązała umowa dzierżawy, powodowie mogliby domagać się od pozwanego zapłaty czynszu dzierżawnego, który stanowiłby racjonalne wynagrodzenie za oddanie gruntów w użytkowanie pozwanemu.

W ocenie Sądu przeprowadzone w sprawie z inicjatywy powodów postępowanie dowodowe, na okoliczność wykazania wysokości szkody, potwierdziło zasadność zgłoszonego w tym zakresie powództwa, tym samym stwierdzić należy, iż powodowie sprościli obowiązkowi wynikającemu z ciężaru dowodu.

W związku z powyższym nie można było odmówić słuszności twierdzeniom powodów, że w granicach normalnego związku przyczynowego z działaniem i zachowaniem pozwanego pozostaje pogorszenie ich sytuacji majątkowej w postaci zmniejszenia aktywów. Zasadą jest, że świadczenie polegające na naprawieniu szkody powinno nastąpić w taki sposób, by uszczerbek poniesiony przez poszkodowanego został wyrównany, albo przez przywrócenie stanu poprzedniego, albo drogą rekompensaty pieniężnej przez wypłatę sumy pieniężnej, która odpowiada wysokości szkody – co stanowi konkretyzację funkcji kompensacyjnej obowiązku naprawienia szkody. Jak to trafnie przyjął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 10 kwietnia 2000 r., (...) (niepubl.), „normalny związek przyczynowy w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. zachodzi wówczas, gdy w danym układzie stosunków i warunków oraz w zwyczajnym biegu rzeczy, bez szczególnego zbiegu okoliczności, szkoda jest typowym następstwem tego rodzaju zdarzeń. W tym kontekście trzeba przyznać rację powodom, iż gdyby pozwany wywiązał się ze zobowiązania polegającego na zaniechaniu składania wniosków o płatności obszarowe, a uczyniliby to powodowie, to tym samym wielce prawdopodobnym graniczącym z pewnością było uzyskanie przez nich wypłaty dotacji z (...) (co miało miejsce w poprzednich latach) w wysokości 84.950,39 zł. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż w toku procesu strona pozwana nie kwestionowała wysokości roszczenia tj. dotacji, którą otrzymaliby powodowie, gdyby o nią wystąpili. Ponadto D. S. (1) nie podważał, iż kwota 84,950,39 zł stanowi część dotacji, którą przyznała mu (...) w stosunku do gruntów stanowiących własność powodów. Abstrahując od powyższego Sąd dokonał stosownego obliczenia wysokości szkody zarówno na podstawie informacji znajdujących się w decyzjach odmawiających powodom przyznania pomocy finansowej, jak i decyzjach przyznających ją pozwanemu.

Ubocznie tylko, w odniesieniu do zarzutu pozwanego w zakresie przedawnienia roszczeń dochodzonych niniejszym pozwem, Sąd nadmienił, iż roszczenia o naprawienie szkody przedawniają się zgodnie z ogólną regułą wynikającą z art. 117 i nast. k.c

Sąd wskazał iż nie można zarzucić powodom, że roszczenie, którego się domagają od pozwanego narusza zasady współzycia społecznego, czy też, że powodowie świadomie ukształtowali łączący ich z pozwanym stosunek umowny niezgodnie z prawem. Warto zwrócić uwagę, że treść umowy zawartej pomiędzy stronami, nie stanowi odosobnionego przypadku. Bardzo często w praktyce spotykać się można z sytuacją, że właściciel gruntu pobiera dopłaty, a osoba faktycznie użytkująca ziemię w zamian nie płaci czynszu, a jej zysk stanowią pożytki naturalne z nieruchomości. Ponadto powód M. W., co zostało przesądzone prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w (...) został uniewinniony od stawianych mu zarzutów wyłudzenia dopłat unijnych z (...) wobec stwierdzenia, iż powód składając wnioski o środki unijne nie działał ze świadomością wprowadzenia przedstawicieli wskazanej (...) w błąd, co do posiadanych uprawnień w zakresie uzyskania wnioskowanej pomocy finansowej. Sąd Okręgowy w niniejszej sprawie, podziela stanowisko Sądu Rejonowego w (...) wyrażone w uzasadnieniu do wyroku karnego, że umowa łącząca strony nie miała charakteru dzierżawy, w związku z czym powodowie pozostawali w przekonaniu, że jako właściciele oddający grunt osobie trzeciej do uprawiania w ramach zleconej kompleksowej obsługi roli, są uprawnieni do pobierania płatności obszarowych. Dodatkowo biorąc pod uwagę niejasność pouczeń w deklaracji co do definicji konstrukcji prawnej posiadania powodowie jako osoby nieposiadające wiedzy prawniczej mogli pozostawać w uzasadnionym błędzie, iż mają legitymację do bycia beneficjentami ww. dotacji unijnych.

Mając na uwadze bezsporną okoliczność, iż równowartość 4 ton żyta tj. kwotę 3.020 zł pozwany przekazał na rachunek bankowy wskazany przez komornika sądowego umniejszając tym samym dług powodów, należało od kwoty ustalonej szkody tj. 84.950,39 odjąć kwotę 3.020 zł. Uzyskana w ten sposób kwota w wysokości 81.930,39 zł stanowiła należne powodom odszkodowanie. Jednakże na skutek oczywistej omyłki rachunkowej Sąd nieprawidłowo wyliczył kwotę dotacji, którą powodowie otrzymaliby, gdyby nie działanie pozwanego przyjmując, iż wynosi ona 80.429,79 zł. W wyniku potrącenia kwoty 3.020 zł uiszczony przez pozwanego, Sąd otrzymał wynik 77.409,79 zł. Tak wyliczoną kwotę w pkt 1 wyroku Sąd zasądził od pozwanego solidarnie na rzecz powodów.

Rozstrzygając o odsetkach Sąd miał na uwadze treść art. 481 k.c., zgodnie, z którym odsetki należą się za czas opóźnienia. Do ustalenia terminu wymagalności roszczenia odsetkowego Sąd odwołał się do § 5 ust. 7 rozporządzenia ministra rolnictwa i rozwoju wsi z dnia 11 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania ((...)) „objętego Programem (...)na lata 2007—2013 (Dz. U. nr 40, poz. 329). Zgodnie z jego brzmieniem płatność (...) jest wypłacana w terminie do dnia 30 czerwca roku następującego po roku, w którym został złożony wniosek o przyznanie płatności (...). Z uwagi na powyższe Sąd uznał, że w dniu 30 czerwca 2013 r. w majątku powodów powstała szkoda, i od dnia następującego tj. 01 lipca 2013 r. roszczenie powodów wobec pozwanego o zapłatę równowartości otrzymanych dopłat stało się wymagalne.

W pozostałym zakresie Sąd powództwo oddalił, o czym orzekł w pkt 2 wyroku.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł pozwany, który zaskarżył go w części tj. w pkt.1,3 i 4. Apelujący podniósł zarzuty:

1. naruszenia art. 379 pkt.5kpc w zw. z art. 328 par.2 kpc i art. 321kpc oraz art. 45 Konstytucji RP poprzez pozbawienie pozwanego obrony swoich spraw wskutek braku uprzedzenia i poinformowania przez sąd stron o całkowitej zmianie kwalifikacji prawnej roszczenia, innej niż podnoszona przez powoda, co uniemożliwiło pozwanemu podjęcie skutecznej obrony;
2. błąd w ustaleniach faktycznych będących podstawą wydanego orzeczenia;
3. obrazę prawa materialnego tj. art. 471kc poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że powodowie doznali szkody w swoim majątku, pomimo że faktycznie szkody nie ponieśli, bowiem dopłaty do gruntów zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa im nie przysługiwały.

Na wypadek uznania, że sąd I instancji prawidłowo ustalił stan faktyczny, apelujący zarzucił ::

- naruszenie prawa materialnego, tj. art. 58 par.1 i 3 kc w zw. z art. 410 par.2 kc oraz art.5 kc poprzez jego niezastosowanie oraz art. 65 par.2 kc poprzez błędne zastosowanie i dokonanie błędnej wykładni woli stron, a w związku z tym przyjęcie, że strony zawarły umowę o charakterze nienazwanym, podczas gdy z materiału dowodowego jednoznacznie wynika, że strony zawarły umowę dzierżawy. Ponadto apelujący zarzucił naruszenie art.6kc, art. 709kc oraz art. 336 kc poprzez błędną ich wykładnię.

Powołując się na powyższe zarzuty apelujący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi I instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego zmianę i oddalenie powództwa w całości.

Powodowie wnieśli o oddalenie apelacji i zasądzenie od pozwanego na ich rzecz kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja pozwanego okazała się uzasadniona.

Na podstawie ponownej analizy i oceny zebranego w tej sprawie materiału dowodowego za zasadny należało uznać zarzut, że u podstaw wydania zaskarżonego wyroku leży błędne ustalenia faktyczne pozostające w sprzeczności z samymi twierdzeniami powodów, albowiem powodowie w pozwie domagali się zapłaty wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z ich nieruchomości rolnych, ostatecznie przyznając, że powód zawarł z pozwanym ustną umowę o cechach zbliżonych do umowy dzierżawy z tą różnicą, że pozwany nie miał obowiązku zapłaty czynszu dzierżawnego. Powodowie w pozwie nazwali porozumienie zawarte z pozwanym – „współpracą”, która miała polegać na tym, że pozwany dysponując odpowiednimi maszynami miał uprawiać określony areal gruntów stanowiących własność powodów, a wynagrodzenie pozwanego miały stanowić plody rolne, które pozwany miał zbierać z uprawianych gruntów. Płatności obszarowe miały natomiast przypadać powodom. Wbrew ustaleniom sądu I instancji – nie może

budzić wątpliwości fakt, że pozwany faktycznie władał nieruchomościami, które uprawiał, sam decydował o rodzaju upraw, stosowaniu odpowiednich zabiegów agrotechnicznych, terminach zbiorów, a wobec tego brak jest podstaw do uznania, że powód był w jakimkolwiek zakresie osobą decyzyjną co do sposobu zagospodarowania gruntów. Okoliczności te w sposób nie budzący wątpliwości wskazują na to, że pozwany był posiadaczem zależnym gruntów, zaś w myśl postanowień nieformalnej umowy stron, powodowie rezygnując z zapłaty czynszu dzierżawnego zastrzegli sobie prawo pobierania dopłat do upraw, które co do zasady mają służyć rolnikom zrównoważeniu poniesionych kosztów i spowodować opłacalność produkcji rolnej. Niewątpliwie powodowie pobrali dopłaty za lata 2010-2011. Konflikt między stronami zaistniał w 2012r, kiedy pozwany sam wystąpił z wnioskiem o przyznanie mu dopłat również z tytułu użytkowania gruntów stanowiących własność powodów.

W związku ze złożeniem konkurencyjnych wniosków o przyznanie dopłat bezpośrednich zarówno przez powodów jak i pozwanego zostało wszczęte przed (...) postępowanie kontrolne, a wniosek powoda - decyzją z dnia 28.05.2013r został rozpoznany wydaniem decyzji odmawiającej przyznanie dopłat. Zgodnie z art. 7 ust.1 ustawy z dnia 26.01.2007r o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (Dz. U. z 2012r poz.1164) zwana dalej ustawą o płatnościach – rolnikowi przysługuje jednolita płatność obszarowa na będące w jego posiadaniu w dniu 31 maja roku, w którym został złożony wniosek o przyznanie płatności grunty rolne wchodzące w skład gospodarstwa rolnego, kwalifikujące się do objęcia tą płatnością. Istotną przesłanką decydującą o przyznaniu płatności jest rzeczywiste posiadanie (użytkowanie) gruntów rolnych osobie, która ***rzeczywiście uprawia grunty, a zatem aby zostać beneficjentem pomocy w ramach mechanizmu bezpośredniego wsparcia, nie wystarczy być posiadaczem samoistnym w rozumieniu przepisów kodeksu cywilnego, ale należy je rolniczo użytkować.***

W świetle powyższych ustaleń należało uznać za trafne zarzuty naruszenia art. 65 par.2 kc, art. 58 par.1 kc w zw. z art. 410 par.2 kc, albowiem prawidłowe ustalenia co do treści umowy i intencji stron jednoznacznie wskazują, że strony zawierając umowę, zgodnie z którą powodowie mieli wyłączne prawo do występowania o dopłaty do upraw gruntów rolnych, mimo że faktycznym ich użytkownikiem był pozwany, działali wbrew przepisom powołanej ustawy mając na celu ich obejście. W tej sytuacji roszczenie powodów należało uznać za sprzeczne z ustawą, a w związku z tym nienależne. Roszczenie to pozostaje w sprzeczności z ustawą o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego (...) oraz rozporządzenia (...)w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Wspieranie gospodarowania na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania” a także ustawą o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego. Za niewiarygodne należało uznać stanowisko powoda co do braku świadomości bezprawności takich czynności jak umowa zawarta z pozwanym. Sam stan nieświadomości nie jest wystarczającą okolicznością do uznania, że nie miała ona na celu obejście prawa, a jako sprzeczna z prawem była nieważna. Należy w tym miejscu jednoznacznie wskazać, że sąd cywilny nie jest związany wyrokiem karnym uniewinniającym i może dokonać -a w rozpoznawanej sprawie było to niezbędne - samodzielnych ustaleń w zakresie dotyczącym zamiaru stron przy zawieraniu umowy dot. tzw. kompleksowej obsługi rolniczej gruntów stanowiących własność powodów. Zeznania obu stron należało uznać za niewiarygodne, albowiem zarówno pozwany, który od lat prowadzi działalność rolniczą jak i powód mieli wiedzę jakie są konieczne przesłanki do uzyskania dopłat, co powód sam przyznał w trakcie jego przesłuchania na rozprawie w dniu 27.03.2017r. W świetle zgromadzonego materiału dowodowego nie może budzić wątpliwości fakt, że to pozwany faktycznie uprawiał grunty powodów i podejmował samodzielnie wszystkie decyzje dotyczące upraw i niezbędnych zabiegów agrotechnicznych, a nieformalna umowa zawarta przez strony miała istotne elementy dzierżawy, za wyjątkiem określenia czynszu, ale jak wcześniej wskazano w zamian za rezygnację z zapłaty czynszu powodowie uzyskali sprzeczne z prawem zrzeczenie się przez pozwanego prawa ubiegania się o uzyskanie dopłat. Podejmowane przez pozwanego próby wykazania, że strony ustaliły czynsz, który został przez niego przekazany Komornikowi sądowemu nie pozwalają na poczynienie ustaleń, że czynsz w takiej wysokości został przez strony ustalony, tym bardziej że z punktu widzenia oceny zasadności roszczenia powodów w przedmiocie żądania zwrotu uzyskanych przez pozwanego dopłat za 2012r jest to okoliczność nieistotna.

Mając na uwadze powyższe uznać należało, że prawidłowe były wyłącznie ustalenia Sądu Okręgowego co do faktu, że pozwany na podstawie ustnej umowy z powodem użytkował grunty powodów i pobierał z nich pożytki, a także fakt, że za 2012r otrzymał należne mu w związku z tym dopłaty do upraw gruntów rolnych na podstawie przepisów ustawy o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego. W latach 2010 i 2011 dopłaty te pobrali powodowie. Pozostałe ustalenia i wnioski sądu I instancji poczynione zostały wbrew treści art. 65 par. 2 kc, albowiem prawidłowa wykładnia woli stron jednoznacznie wskazuje, iż zawarta umowa – poprzez pozostawienie powodom prawa ubiegania się o dopłaty - w sposób jednoznaczny zmierzała do obejścia przepisów prawa, co winno skutkować uznaniem jej nieważności, a w konsekwencji brakiem podstaw do żądania przez powodów zwrotu pobranych przez pozwanego zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami ustawy z 26.01.2007r dopłat za 2012r.

Zaskarżony wyrok wydany został z oczywistym naruszeniem art. 471kc i art. 379 pkt 5 kc, albowiem żądanie pozwu dotyczyło zapłaty wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z nieruchomości, podczas gdy sąd jako podstawę rozstrzygnięcia przyjął art. 471kc, nie uprzedzając wcześniej stron o możliwej zmianie kwalifikacji prawnej roszczenia. Całkowicie dowolne są ustalenia oraz dalsze wywody Sądu Okręgowego w zakresie tego, że powodowie doznali szkody w swoim majątku poprzez działanie pozwanego polegające na pobraniu (należnych mu dopłat), które w ocenie tego sądu było nienależnym wykonaniem łączącej strony umowy. Brak jest jakichkolwiek podstaw do uznania, że powodowie ponieśli jakąkolwiek szkodę, albowiem jak wskazano powyżej zawarta przez strony umowa była nieważna, a z uwagi na to, że nie uprawiali samodzielnie gruntów rolnych dopłaty im się nie należały. W związku z tym brak jest też adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy działaniem pozwanego, a szkodą powodów określoną jako pozbawienie ich prawa do domagania się dopłat.

Z powyższych względów apelację pozwanego należało uznać za w pełni uzasadnioną, co skutkowało zmianą zaskarżonego wyroku na podstawie art. 386 par. 1 kpc i oddaleniem powództwa w całości oraz obciążeniem powodów kosztami procesu za obie instancje w myśl zasady odpowiedzialności za wynik procesu wynikającej z art. 98 par. 1 kpc w zw. z art. 108 par. 1 kpc.

SSA Karol Ratajczak SSA Małgorzata Mazurkiewicz-Talaga SSA Mikołaj Tomaszewski

--	--	--